

శ్రీః
శ్రీమతే రామానుజాయ నమః
శ్రీమతే నిగమాంతమహాదేశికాయ నమః
శ్రీసీతాలక్ష్మణభరతశత్రుఘ్నహనుమత్సమేత శ్రీరామచంద్ర పరబ్రహ్మణే నమః

శ్రీమద్రామాయణే వాల్మీకీయే ఆదికావ్యే అయోధ్యాకాండే

॥ చతుర్వింశః సర్గః ॥

This document has been prepared by

Sunder Kidāmbi

with the blessings of

శ్రీ రంగరామానుజ మహాదేశికన్

His Holiness śrīmad āṇḍavan śrīraṅgam

శ్రీః

శ్రీమతే రామానుజాయ నమః

శ్రీమతే నిగమాంతమహాదేశికాయ నమః

శ్రీసీతాలక్ష్మణభరతశత్రుఘ్నహనుమత్సమేత శ్రీరామచంద్ర పరబ్రహ్మణే నమః

॥ చతుర్వింశః సర్గః ॥

విలపంత్యాః కౌసల్యాయా ఆత్మానమపి వనం నేతుం శ్రీరామం ప్రత్యాగ్రహాః,
పత్యుః సేవైవ నారీణాం ధర్మ ఇతి ప్రతిపాద్య శ్రీరామేణ తస్యా నివారణం
స్వకీయవనగమనే తస్యా అనుమతిగ్రహణం చ

తం సమీక్ష్య వ్యవసితం పితుర్నిర్దేశపాలనే |

కౌసల్య బాష్పసంరుద్ధా వచో ధర్మిష్ఠమబ్రవీత్ || 2.24.1 ||

అదృష్టదుఃఖో ధర్మాత్మా సర్వభూతప్రియంవదః |

మయి జాతో దశరథాత్ కథముంచేన వర్తయేత్ || 2.24.2 ||

యస్య భృత్యాశ్చ దాసాశ్చ మృష్టాన్యన్నాని భుంజతే |

కథం స భోక్ష్వతే రామో వనే మూలఫలాన్యయం || 2.24.3 ||

క ఏతచ్ఛ్రద్ధధేచ్ఛ్వాత్వా కస్య వా న భవేద్ భయం |

గుణవాన్ దయితో రాజ్ఞః కాకుత్స్థో యద్ వివాస్యతే || 2.24.4 ||

నూనం తు బలవాన్ లోకే కృతాంతః సర్వమాదిశన్ |

లోకే రామాభిరామస్త్వం వనం యత్ర గమిష్యసి || 2.24.5 ||

అయం తు మామాత్మభవస్తవాదర్శనమారుతః |

విలాపదుఃఖసమిధో రుదితాశ్రుపలతాపలతిః || 2.24.6 ||

చింతావాష్పమహాధూమస్తవాగమనచింతజః |
కర్మయిత్వాధికం పుత్ర నిఃశ్వాసాయాససంభవః || 2.24.7 ||

త్వయా విహీనామిహ మాం శోకాగ్నిరతులో మహాన్ |
ప్రథక్క్షతి యథా కక్ష్యం చిత్తభానుర్హిమాత్యయే || 2.24.8 ||

కథం హి ధేనుః స్వం వత్సం గచ్ఛంతమనుగచ్ఛతి |
అహం త్వానుగమిష్యామి యత్ర వత్స గమిష్యసి || 2.24.9 ||

యథా నిగదితం మాత్రా తద్ వాక్యం పురుషర్షభః |
శ్రుత్వా రామోఽబ్రవీద్ వాక్యం మాతరం భృశదుఃఖితాం || 2.24.10 ||

కైకేయ్యా వంచితో రాజా మయి చారణ్యమాశ్రితే |
భవత్యా చ పరిత్యక్తో న నూనం వర్తయిష్యతి || 2.24.11 ||

భర్తుః కిల పరిత్యాగో నృశంసః కేవలం స్త్రీయాః |
స భవత్యా న కర్తవ్యో మనసాపి విగర్హితః || 2.24.12 ||

యావజ్జీవతి కాకుత్స్థః పితా మే జగతీపతిః |
శుశ్రూషా క్రియతాం తావత్ స హి ధర్మః సనాతనః || 2.24.13 ||

ఏవముక్తా తు రామేణ కౌసల్యా శుభదర్శనా |
తథేత్యువాచ సుప్రీతా రామమక్లిష్టకారిణం || 2.24.14 ||

ఏవముక్తస్తు వచనం రామో ధర్మభృతాం వరః |
భూయస్తామబ్రవీద్ వాక్యం మాతరం భృశదుఃఖితాం || 2.24.15 ||

మయా చైవ భవత్యా చ కర్తవ్యం వచనం పితుః |
రాజా భర్తా గురుః శ్రేష్ఠః సర్వేషామీశ్వరః ప్రభుః || 2.24.16 ||

ఇమాని తు మహారణ్యే విహృత్య నవ పంచ చ |
వర్షాణి పరమప్రీత్యా స్థాస్యామి వచనే తవ || 2.24.17 ||

ఏవముక్తా ప్రియం పుత్రం బాష్పపూర్ణాననా తదా |
ఉవాచ పరమార్తా తు కౌసల్యా సుతవత్సలా || 2.24.18 ||

ఆసాం రామ సపత్నీనాం వస్తుం మధ్యే న మే క్షమం |
నయ మామపి కాకుత్స్థ వనం వన్యాం మృగీమివ || 2.24.19 ||

యది తే గమనే బుద్ధిః కృతా పితురపేక్షయా |
తాం తథా రుదతీం రామో రుదన్ వచనమబ్రవీత్ || 2.24.20 ||

జీవంత్యా హి స్త్రీయా భర్తా దైవతం ప్రభురేవ చ |
భవత్యా మమ చైవాద్య రాజా ప్రభవతి ప్రభుః || 2.24.21 ||

న హ్యనాథా వయం రాజ్ఞా లోకనాథేన ధీమతా |
భరతశ్చాపి ధర్మాత్మా సర్వభూతప్రియంవదః || 2.24.22 ||

భవతీమనువర్తేత స హి ధర్మరతః సదా |
యథా మయి తు నిష్కాంతే పుత్రశోకేన పార్థివః || 2.24.23 ||

శ్రమం నావాప్పుయాత్ కించిదప్రమత్తా తథా కురు |
దారుణశ్చాప్యయం శోకో యధైనం న వినాశయేత్ || 2.24.24 ||

రాజ్ఞో వృద్ధస్య సతతం హితం చర సమాహితా |
వ్రతోపవాసనిరతా యా నారీ పరమోత్తమా || 2.24.25 ||

భర్తారం నానువర్తేత సా చ పాపగతిర్భవేత్ |
భర్తుః శుశ్రూషయా నారీ లభతే స్వర్గముత్తమం || 2.24.26 ||

అపి యా నిర్నమస్కారా నివృత్తా దేవపూజనాత్ |
శుశ్రూషామేవ కుర్వీత భర్తుః ప్రియహితే రతా || 2.24.27 ||

ఏష ధర్మః స్త్రీయా నిత్యో వేదే లోకే శ్రుతః స్మృతః |
అగ్నికార్యేషు చ సదా సుమనోభిశ్చ దేవతాః || 2.24.28 ||

పూజ్యాస్తే మత్కృతే దేవి బ్రాహ్మణాశ్చైవ సత్యతాః |
ఏవం కాలం ప్రతీక్షస్వ మమాగమనకాంక్షిణీ || 2.24.29 ||

నియతా నియతాహారా భర్తృశుశ్రూషణే రతా |
ప్రాప్స్యసే పరమం కామం మయి పర్యాగతే సతి || 2.24.30 ||

యది ధర్మభృతాం శ్రేష్ఠో ధారయిష్యతి జీవితం |
ఏవముక్తా తు రామేణ బాష్పపర్యాకులేక్షణా || 2.24.31 ||

కౌసల్యా పుత్రశోకార్తా రామం వచనమబ్రవీత్ |
గమనే సుకృతాం బుద్ధిం న తే శక్నోమి పుత్రక || 2.24.32 ||

వినివర్తయితుం వీర నూనం కాలో దురత్యయః |
గచ్ఛ పుత్ర త్వమేకాగ్రో భద్రం తేఽస్తు సదా విభో || 2.24.33 ||

పునస్త్యయి నివృత్తే తు భవిష్యామి గతక్లమా |
ప్రత్యాగతే మహాభాగే కృతార్థే చరితవ్రతే |
పితురాన్యణ్యతాం ప్రాప్తే స్వపిష్యే పరమం సుఖం || 2.24.34 ||

కృతాంతస్య గతిః పుత్ర దుర్విభావ్యా సదా భువి |
యస్త్యాం సంచోదయతి మే వచ ఆవిధ్య రాఘవ || 2.24.35 ||

గచ్ఛేదానీం మహాబాహో క్షేమేణ పునరాగతః |
నందయిష్యసి మాం పుత్ర సామ్నా శ్లక్షేణ చారుణా || 2.24.36 ||

అపీదానీం స కాలః స్యాద్ వనాత్ ప్రత్యాగతం పునః |
యత్ త్వాం పుత్రక పశ్యేయం జటావల్కలధారిణం || 2.24.37 ||

తథా హి రామం వనవాసనిశ్చితం
దదర్శ దేవీ పరమేణ చేతసా |

ఉవాచ రామం శుభలక్షణం వచో

బభూవ చ స్వస్త్వయనాభికాంక్షిణీ || 2.24.38 ||

|| ఇత్యార్షే శ్రీమద్రామాయణే వాల్మీకీయే ఆదికావ్యే
అయోధ్యాకాండే చతుర్వింశః సర్గః ||